

ХІРУРГІЯ

За редакцією професора
Я. С. Березницького

Вінниця
Нова Книга
2020

УДК 617.0(075.8)
X50

Рекомендовано вченою радою ДЗ “Дніпропетровська медична академія МОЗ України” як підручник для студентів 4–6 курсів закладів вищої медичної освіти (протокол № 5 від 26 грудня 2019 р.)

Колектив авторів:

Березницький Я. С., Білов О. В., Білянський Л. С., Бурка А. О., Гетьман В. Г., Запорожченко Б. С., Клігуненко О. М., Клименко В. М., Кутовий О. Б., Молчанов Р. М., Никоненко О. С., Никоненко А. О., Сорокіна О. Ю., Сулима В. П., Храпач В. В., Цема Є. В., Шаповал С. Д., Шідловський В. О.

Рецензенти:

А. В. Клименко – доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри факультетської хірургії Запорізького державного медичного університету

В. В. Грубнік – доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри хірургії № 1 Одеського національного медичного університету

За редакцією професора Я. С. Березницького

X50 **Хірургія** : підручник / [Я. С. Березницький О. В. Білов, Л. С. Білянський та ін.] ; за ред. Я. С. Березницького. – Вінниця : Нова Книга, 2020. – 528 с.
ISBN 978-966-382-834-3

Підручник відповідає вимогам базової підготовки магістра медицини – лікаря загальної практики з питань клінічної хірургії. Матеріал у підручнику розподілений залежно від характеру захворювання та пріоритетів надання медичної допомоги. Кожний хірургічний напрямок викладено за синдромним принципом, що враховує практичний підхід в роботі лікаря, який за окремо виділеним клінічним синдромом планує маршрут встановлення попереднього діагнозу, його клінічного обґрунтування та формує принципи надання медичної допомоги. Кожна тема викладена структуровано, залежно від основного клінічного синдрому, з чітким розподілом основних розділів і відповідно до професійно-орієнтованих завдань затверджених галузевих стандартів. Кожний розділ теми подано в алгоритмізованому вигляді, що, на думку авторів, повинно сприяти кращому засвоєнню матеріалу при використанні кредитно-модульної системи навчання та більш якісному формуванню у студента навичок клінічного мислення.

Підручник розраховано на студентів 4–6 курсів вищих навчальних закладів медичного профілю III і IV рівнів акредитації, лікарів-інтернів.

УДК 617.0(075.8)

Не можна лікувати тіло, не лікуючи душу.

Сократ

Якщо хворому після бесіди з лікарем
не стало легше – це не лікар.

В. М. Бехтерєв

Бути щасливим щастям інших – ось справжнє щастя і земний ідеал життя
кожного, хто обирає лікарську професію.

М. І. Пирогов

Лікар проходить важку школу, щоб навчитися розпізнавати хвороби, але перш
ніж думати про лікування, він повинен подбати про те, щоб не нашкодити.

Й. Гіртль

Колектив авторів

Березницький Я. С.	д. мед. н., професор, завідувач кафедри хірургії № 1 ДЗ "Дніпропетровська медична академія МОЗ України"
Білов О. В.	к. мед. н., асистент кафедри хірургії № 1 ДЗ "Дніпропетровська медична академія МОЗ України"
Білянський Л. С.	д. мед. н., професор, завідувач кафедри хірургії № 1 Національного медичного університету імені О. О. Богомольця
Бурка А. О.	д. мед. н., професор кафедри хірургії з курсом невідкладної та судинної хірургії Національного медичного університету імені О. О. Богомольця
Гетьман В. Г.	д. мед. н., професор, завідувач кафедри торакальної хірургії та пульмонології Національної медичної академії післядипломної освіти імені П. Л. Шупика
Запорожченко Б. С.	д. мед. н., професор, завідувач кафедри хірургії № 2 Одеського національного медичного університету
Клігуненко О. М.	д. мед. н., професор, завідувачка кафедри анестезіології, інтенсивної терапії та медицини невідкладних станів ФПО ДЗ "Дніпропетровська медична академія МОЗ України"
Клименко В. М.	д. мед. н., професор кафедри факультетської хірургії Запорізького державного медичного університету
Кутовий О. Б.	д. мед. н., професор, завідувач кафедри хірургії № 2 ДЗ "Дніпропетровська медична академія МОЗ України"
Молчанов Р. М.	д. мед. н., професор кафедри хірургії № 1 ДЗ "Дніпропетровська медична академія МОЗ України"
Никоненко О. С.	член-кореспондент НАН та академік НАМН України, д. мед. н., професор кафедри трансплантології та ендокринної хірургії з курсом серцево-судинної хірургії ДЗ "Запорізька медична академія післядипломної освіти"
Никоненко А. О.	д. мед. н., професор, завідувач кафедри госпітальної хірургії Запорізького державного медичного університету
Сорокіна О. Ю.	д. мед. н., професор, завідувачка кафедри медицини катастроф та військової медицини ДЗ "Дніпропетровська медична академія МОЗ України"
Сулима В. П.	к. мед. н., доцент кафедри хірургії № 1 ДЗ "Дніпропетровська медична академія МОЗ України"
Храпач В. В.	д. мед. н., професор, завідувач кафедри пластичної та реконструктивної хірургії Національного медичного університету імені О. О. Богомольця
Цема Є. В.	д. мед. н., професор кафедри хірургії з курсом невідкладної та судинної хірургії Національного медичного університету імені О. О. Богомольця
Шаповал С. Д.	д. мед. н., професор кафедри амбулаторної, гнійно-септичної хірургії та ультразвукової діагностики ДЗ "Запорізька медична академія післядипломної освіти"
Шідловський В. О.	д. мед. н., професор кафедри хірургії №1 з урологією, малоінвазивною хірургією та нейрохірургією імені Л.Я. Ковальчука Тернопільського державного медичного університету імені І. Я. Горбачевського

Зміст

<i>Колектив авторів</i>	4
<i>Передмова</i>	9

Розділ 1

Загальні принципи розпізнавання та формування клінічного діагнозу

<i>Принципи діагностичного мислення</i>	12
Нозологічний принцип діагностики	14
Синдромний принцип діагностики	14
<i>Принципи формування попереднього діагнозу</i>	15
Схема формування попереднього діагнозу	16
<i>Обґрунтування діагностичної програми</i>	16
<i>Принципи проведення диференційної діагностики захворювань</i>	16
Диференційний діагноз у обстеженого курованого хворого із захворюванням "гострий холецистит" ..	17
<i>Загальні принципи та етапи формування клінічного діагнозу</i>	19
<i>Контрольні питання до розділу 1</i>	20

Розділ 2

Хірургічні захворювання черевної стінки

Грижі живота (синдром грижового випинання)	22
<i>Загальні питання розвитку, діагностики і лікування гриж передньої черевної стінки</i>	22
Пахвинна грижа	24
Стегнова грижа	28
Пупкова грижа та грижа білої лінії живота	31
Вентральна грижа	33
Ускладнення гриж	35
<i>Контрольні питання до розділу 2</i>	38

Розділ 3

Невідкладні хірургічні захворювання органів черевної порожнини

3.1. Гострі запальні захворювання органів черевної порожнини (гострий запальний абдомінальний синдром)	40
<i>Загальні питання розвитку і прояву гострого запального абдомінального синдрому</i>	40
Гострий апендицит	41
Гострий холецистит	48
Гострий панкреатит	53
3.2. Захворювання органів черевної порожнини, ускладнені кровотечею (синдром шлунково-кишкової кровотечі)	62
<i>Загальні питання діагностики і лікування кровотечі в порожнину шлунково-кишкового тракту</i>	62

Гастроєзофагеальна рефлюксна хвороба, ускладнена кровотечею	64
Кровотеча з варикозно розширених вен стравоходу	67
Синдром Маллорі – Вейса	70
Виразкова хвороба шлунка і дванадцятипалої кишки, ускладнена кровотечею	72
Геморагічний гастрит	77
Рак шлунка, ускладнений кровотечею	77
Рак кишок, ускладнений кровотечею	79
Геморой, ускладнений кровотечею	79

3.3. Гостра непрохідність кишок (синдром гострої непрохідності кишок)

<i>Загальні питання діагностики та лікування гострої непрохідності кишок</i>	85
Динамічна непрохідність кишок	89
Механічна непрохідність тонкої і товстої кишок	90
Тромбоз мезентеріальних судин	92

3.4. Перитоніти (перитонеальний синдром)

<i>Загальні принципи і причини розвитку перитонеального синдрому</i>	96
Перитоніт	98
Перфорація виразки шлунка і дванадцятипалої кишки	102
Перфорація тонкої і товстої кишок	106

3.5. Гострі проктологічні захворювання (синдром гострого болю в прямій кишці, анальному каналі та періанальній ділянці)

<i>Загальні питання розвитку і діагностики больового синдрому в аноректальній ділянці</i>	109
Тромбоз гемороїдальних вузлів	110
Гостра анальна тріщина	112
Гострий парапроктит	114
Епітеліальні куприкові ходи, що нагноїлися	116
<i>Контрольні питання до розділу 3</i>	118

Розділ 4

Хронічні хірургічні захворювання органів шлунково-кишкового тракту

4.1. Хронічні захворювання стравоходу з порушенням прохідності (синдром дисфагії)	124
<i>Загальні питання розвитку і діагностики дисфагії</i>	124
Ахалазія кардії	126
Стриктурна стравоходу	128
Пухлини стравоходу	130
Дивертикул стравоходу	132
4.2. Хронічні захворювання стравоходу, обумовлені рефлюксом шлункового вмісту (синдром рефлюксу і печії)	135
<i>Загальні питання розвитку і діагностики печії та регургітації шлункового вмісту у стравохід</i>	135

Медіастиніт	265
5.5. Порушення прохідності трахеї ТА бронхів (синдром асфіксії)	269
Сторонні тіла трахеї та бронхів.....	269
Стенози трахеї й крупних бронхів.....	271
<i>Контрольні питання до розділу 5.....</i>	<i>275</i>

Розділ 6

Травма органів черевної і грудної порожнин

Травма живота, грудей та заочеревинного простору.....	280
<i>Загальні питання діагностики і лікування травматичного впливу на організм потерпілого</i>	<i>280</i>
6.1. Травма живота і його органів (синдром травматичного ушкодження живота)	282
<i>Причини розвитку, діагностика і принципи лікування травм живота</i>	<i>282</i>
Закрита травма живота	285
Відкрита травма живота.....	287
Травма прямої кишки.....	289
6.2. Травма грудної клітки та органів грудної порожнини	291
<i>Причини розвитку, діагностика і принципи лікування травм грудної клітки</i>	<i>291</i>
Закрита травма грудної клітки та її органів.....	294
Відкрита травма грудної клітки та її органів.....	300
6.3. Сполучена та комбінована травма. Політравма	304
<i>Загальні питання розвитку, діагностики і лікування множинної (сполученої, комбінованої) травми та політравми.....</i>	<i>304</i>
6.4. Травма стравоходу (синдром травматичного ушкодження стравоходу).....	308
<i>Загальні питання розвитку, діагностики та лікування травм стравоходу.....</i>	<i>308</i>
Механічна травма стравоходу	309
Хімічний опік стравоходу.....	312
<i>Контрольні питання до розділу 6.....</i>	<i>315</i>

Розділ 7

Кардіохірургія

7.1. Набуті вади серця.....	318
Мітральний стеноз	318
Аортальний стеноз.....	319
Аортальна недостатність (недостатність клапана аорти)	320
Клініка, діагностика та хірургічне лікування мітрального стенозу	322
Клініка, діагностика та хірургічне лікування вад аортального клапана	324
7.2. Вроджені вади серця.....	327

Загальні питання клінічної діагностики

вроджених вад серця.....	327
Відкрита артеріальна протока	328
Дефект міжшлуночкової перегородки.....	329
Дефекти міжпередсердної перегородки	331
Коарктація аорти.....	332
Тетрада Фалло	334
Ізольований стеноз легеневої артерії	335
Транспозиція магістральних артерій.....	336

7.3. Ішемічна хвороба серця (клініка, діагностика, лікування)	338
--	------------

7.4. Тромбоемболія легеневої артерії (ТЕЛА).....	342
<i>Контрольні питання до розділу 7.....</i>	<i>347</i>

Розділ 8

Хірургічні захворювання артеріальних судин

8.1. Гостре порушення артеріального кровообігу (синдром гострої ішемії)	350
<i>Загальні питання діагностики і лікування гострого порушення прохідності артеріальних судин</i>	<i>350</i>
Гостра непрохідність артерій нижніх кінцівок	352
8.2. Ішемічні захворювання нижніх кінцівок (синдром хронічної ішемії)	354
<i>Загальні питання діагностики і лікування облітеруючих захворювань артеріальних судин.....</i>	<i>354</i>
Облітеруючий атеросклероз судин нижніх кінцівок.....	357
Облітеруючий ендартеріїт.....	361
Хвороба Рейно	363
Периферична ангіопатія при цукровому діабеті (діабетична ангіопатія)	364
<i>Контрольні питання до розділу 8.....</i>	<i>367</i>

Розділ 9

Хірургічні захворювання вен нижніх кінцівок

<i>Топографо-анатомічна будова вен нижніх кінцівок, їх фізіологія та методи дослідження</i>	<i>370</i>
9.1. Хронічна венозна недостатність (синдром хронічної венозної недостатності).....	375
<i>Загальні питання діагностики і лікування хронічної венозної недостатності</i>	<i>375</i>
Варикозна хвороба вен нижніх кінцівок.....	377
Посттромботична хвороба (ПТХ).....	379
9.2. Гостре порушення венозної прохідності (синдром гострого венозного тромбозу)	383
<i>Загальні питання діагностики і лікування гострого порушення венозної прохідності</i>	<i>383</i>
Тромбофлебіт поверхневих вен нижніх кінцівок.....	385
Тромбоз глибоких вен нижніх кінцівок.....	386
<i>Контрольні питання до розділу 9.....</i>	<i>389</i>

Розділ 10

Хірургічні захворювання ендокринних органів

10.1. Хірургічні захворювання щитоподібної залози	393
10.1.1. Зоб без порушення функції щитоподібної залози (синдром гіпертрофії щитоподібної залози)	396
<i>Загальні причини розвитку, діагностика і лікування хірургічних захворювань щитоподібної залози без порушення її функції (еутиреоїдний зоб)</i>	396
Дифузний ендемічний зоб.....	397
Вузловий ендемічний зоб.....	398
Аутоімунний тиреоїдит – зоб Хашімото (еутиреоїдна фаза).....	399
10.1.2. Тиреотоксикоз (синдром тиреотоксикозу)	400
<i>Загальні причини розвитку, діагностика і лікування хірургічних захворювань щитоподібної залози із проявами тиреотоксикозу</i>	400
Дифузний токсичний зоб.....	401
Функціональна автономія щитоподібної залози..	404
10.1.3. Запальні захворювання щитоподібної залози (синдром запалення щитоподібної залози)	405
<i>Загальні питання розвитку, діагностики і лікування запальних захворювань щитоподібної залози</i>	405
Гострий гнійний тиреоїдит і струміт.....	406
Підгострий тиреоїдит.....	407
10.2. Хірургічні захворювання паращитоподібних залоз (синдром гіперкальціємії)	408
Гіперпаратиреоз.....	409
10.3. Хірургічні захворювання надниркових залоз	411
Синдром Іценка – Кушінга.....	412
Первинний гіперальдостеронізм (синдром Конна).....	413
Феохромоцитома.....	414
<i>Контрольні питання до розділу 10</i>	417

Розділ 11

Аномалії розвитку і захворювання молочної залози

<i>Загальні питання анатомії, фізіології молочних залоз та їх обстеження</i>	419
11.1. Аномалії розвитку молочних залоз	423
Амастія (аплазія молочної залози).....	423
Полімастія.....	423

Політелія.....	423
Ателія.....	423

11.2. Дисгормональні захворювання молочної залози	424
Фіброзно-кістозна мастопатія.....	424
<i>Контрольні питання до розділу 11</i>	429

Розділ 12

Хірургічна гнійна інфекція

<i>Загальні питання розвитку, діагностики й лікування гнійної хірургічної інфекції</i>	431
12.1. Ранова інфекція	433
Причини та механізми розвитку ранової інфекції.....	433
Мікробіологічна діагностика ранової інфекції.....	435
Імунна відповідь організму на ранову інфекцію ..	437
Клінічна діагностика ранової інфекції.....	438
Принципи профілактики та лікування ранової інфекції.....	438
12.2. Генералізовані запальні реакції (сепсис)	442
<i>Загальні питання розвитку, діагностики й лікування генералізованих запальних реакцій (сепсису)</i>	442
<i>Контрольні питання до розділу 12</i>	450

Розділ 13

Основи трансплантології

<i>Загальні питання трансплантології</i>	453
Соціально-правові та окремі питання організації трансплантації органів.....	454
Основи трансплантаційної імунології.....	457
Окремі питання трансплантації життєво важливих органів.....	460
<i>Контрольні питання до розділу 13</i>	463

Розділ 14

Шоки

<i>Загальні питання розвитку, діагностики та лікування шоку</i>	465
Гіповолемічний геморагічний шок.....	467
Опіковий шок.....	470
Анафілактичний шок.....	476
<i>Контрольні питання до розділу 13</i>	481

Додатки

<i>Диференційно-діагностичні таблиці хірургічних захворювань</i>	483
<i>Список літератури</i>	515
<i>Предметний покажчик</i>	521

Навчальне видання

Березницький Яків Соломонович
Білов Олексій Володимирович
Білянський Леонід Семенович та ін.

Хірургія

Підручник

За редакцією Я. С. Березницького

Редактори: *О. В. Марчук, І. В. Шпента*
Технічний редактор *Ж. С. Швець*
Коректор *Л. Я. Шутова*
Ілюстратори: *І. І. Савчук, А. В. Ільчук*
Комп'ютерна верстка: *Г. А. Пешков*

Підписано до друку 09.06.20. Формат 84×108/16. Папір офсетний.
Гарнітура Арсенал. Друк офсетний. Ум. друк. арк. 55,44. Зам. № 1992.

ПП “Нова Книга”
21029, м. Вінниця, вул. М. Ващука, 20
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2646 від 11.10.2006 р.
(067) 6562650, (063) 5270178
E-mail: info@novaknyha.com.ua
www.nk.in.ua